

sporazuma između Kraljevine Italije i Kraljevine SHS od 27. I. 1924. te dokument o promjeni naslova – imena Zavoda sv. Jeronima (27. VII. 1971.). Šesta cjelina sadrži "Bibliografiju o ustanovama svetog Jeronima" (1045.-1168.), autori koje su Ratko Perić i Jure Bogdan. Slijede kazalo osoba (1169.-1209.) i sadržaj (1211.-1214.) te bogat ilustrativni blok, koji je svojim promišljenim odabirom vrijedan prilog poznavanju prošlosti i kulturnog naslijeđa Zavoda.

Opsežno monografsko djelo, pisano iz pera vrsnih proučavatelja hrvatske crkvene povijesti, zasnovano na bogatoj arhivskoj građi i dosadašnjim saznanjima historiografije, Zbornik Papinskog hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu, svakako je impresivna edicija. Podrobno ocrtan povijesni razvoj i istaknuta djela zaslužnih članova – temeljne su odlike monografije. Zavod koji je povijesnim razvojem i sudbinom odražavao i mukotrpnost hrvatske povijesti novijeg doba, zasigurno je – o tome 1214 stranica djela zorno svjedoči – zaslužio opsežan zbornik. Jednako tako, brojni istaknuti pojedinci, njegovi zaslužni članovi i promicatelji, zasigurno će, možda upravo zahvaljujući poticajima iz nekog od tih uradaka, i u budućnosti pronalaziti mjesto u istraživačkim pregnućima hrvatske historiografije.

Lovorka Čoralčić

Ivo Goldstein, *Hrvatska povijest*, Novi Liber, Zagreb, 2003., 519 str.

Ivo Goldstein autor je knjige *Hrvatska povijest* izdane u ožujku 2003. u Zagrebu u izdavačkoj kući *Novi Liber* unutar biblioteke *Historiae*. Urednik knjige je Slavko Goldstein. Recenzenti knjige su Zdenka Janeković-Römer, Marijan Maticka i Mario Strecha, dok je redaktor Ivo Žanić. Zemljovide za knjigu pripremio je autor osobno.

Knjiga ima 519 stranica od kojih je 512 stranica teksta s 250 ilustracija opširnih legendi, 23 povijesna zemljovida te brojnim kronološkim i statističkim tablicama. Knjiga je podijeljena na 11 poglavlja, dalje podijeljenih na 58 potpoglavlja. Na kraju knjige, točnije od 449 do 519 stranice, nalaze se "Dodaci" u kojima je bibliografija, popis zemljovida i slika, kazalo osobnih imena i geografskih pojmova te bilješka o piscu. Predgovor knjizi je napisao sam autor.

U prvom, uvodnom poglavlju (13.-18.), autor konkretizira pojam prostora koji se tijekom stoljeća nazivao Hrvatska. Naime, on smatra da taj prostor nije uvijek imao jednaku važnost s obzirom na mjesto koje je zauzimao u raznim državnim tvorevinama prisutnim na našim prostorima. Također određuje taj prostor sa zemljopisnog aspekta, analizirajući reljef, klimu, vode, floru, faunu, regionalne osobitosti i more.

U drugom poglavlju, nazvanom *Hrvatske zemlje u Antici* (19.-34.), autor ističe važnost kulturne, civilizacijske, etničke, ekonomske i političke situacije koju su Hrvati zatekli na novonastaljenim područjima. Kronološki vrednuje značenje i utjecaj, najprije ilirske, zatim keltske, rimske i bizantske kulture na Hrvate. U tom poglavlju, kao i u nekim kasnijim, autor ističe kronični nedostatak pisanih izvora za najraniju hrvatsku povijest te se vrlo često oslanja na djelo Konstantina Porfirogeneta "De administrando Imperio".

U trećem poglavlju, nazvanom *Priča o postanku* (35.-38.), I. Goldstein govori o prvim stoljećima hrvatske povijesti. Osvrćući se na postanak i značenje imena Hrvat, autor smatra da Hrvate u najranijem razdoblju valja jasno razlikovati od Slavena doseljenih na prostor današnje Hrvatske. On naime smatra da se te razlike ne mogu jasno odrediti, ali da je očito kako su Slaveni po dolasku u naše krajeve, tijekom dugotrajnog procesa prihvatili od Hrvata hrvatsko ime.

U četvrtom poglavlju, nazvanom *Stoaranje prvog kulturnog pejzaža: ranosrednjovjekoolje* (39.-60.), autor najprije pojašnjava sam proces doseljavanja Hrvata, koji dijeli na dva vala. Zatim iznosi tezu prema kojoj je pokršćavanje, čije početke u Hrvata datira s prelaska iz VII. u VIII. st., osnovni

faktor uvrštavanja Hrvata u zapadnoeuropski kulturni krug. Ranosrednjovjekovlje ističe kao iznimno važno, među ostalim zbog dovršenog procesa etnogeneze, pokršćavanja i formiranja županija te zbog iznimno vrijednoga kulturnog naslijeđa.

U petom poglavlju, nazvanom *U personalnoj uniji sa Ugarskom* (61.-106.), I. Goldstein se osvrće na ujedinjenje Hrvatske i Ugarske pod osobom zajedničkog vladara u XII. st. i na razdoblje zajedničkog kraljevstva. Autor ujedinjenje promatra kao čin koji je omogućio napredak Hrvatske u više smjerova. Prije svega, integraciju većeg dijela dalmatinskih gradova u Hrvatsko kraljevstvo, a vrlo je važan i proces feudalizacije koji je svoje obrise poprimio u vrijeme dinastije Arpadovića, a puni razvitak postigao u vrijeme dinastije Anžuvina. Kao bitan čimbenik kulturnog i duhovnog razvoja autor izdvaja sve jaču crkvenu organizaciju, koja svojom djelatnošću utječe na sve sfere života. Razvoj umjetnosti u tom razdoblju autor povezuje sa snažnim vezama hrvatskog priobalja s Apeninskim poluotokom. Također, kao posebnu karakteristiku tog razdoblja izdvaja formiranje dva tipa gradskih društava, točnije slobodni kraljevski grad u Slavoniji i komunalna društva u Dalmaciji.

U šestom poglavlju nazvanom *Na tromeđi Mletačke Republike, Osmanskog i Austrijskog carstva* (107.-152.), autor analizira razdoblje od početka XVI. st. do mira u Bugarskom Svištovu 1791. godine. Većinu prostora posvećuje analizi lošega geostrateškog položaja uvjetovanog prodorom Osmanlija. Analizirajući dinastičke nemire, nastale nakon pogibije Vladislava II. Jagelovića na Mohačkom polju, I. Goldstein smatra da se Hrvatska izborom Habsburgovaca definitivno svrstala u zapadnoeuropski kulturni krug. Također se osvrće na izraziti kulturni razvitak, posebice u XVI. stoljeću. I. Goldstein naime smatra kako zbog renesansnih umjetnika i znanstvenika, kao što su bili Marin Držić, Petar Zoranić, Bartol Kašić i Faust Vrančić, Hrvatska ima izgrađeni književni jezik, ali i sloj ljudi koji ima potrebu za takvim djelima.

U sedmom poglavlju nazvanom *Stvaranje građanskog društva* (153.-226.), autor analizira razdoblje hrvatske povijesti od 1790. godine do raspada Austro-Ugarske Monarhije. Najprije se osvrnuo na nepovoljnu situaciju u kojoj se našla u vrijeme Napoleonovih ratova. Navodi kako su se ideje Francuske revolucije osjetile u nas, ali nisu naišle na masovne reakcije. Smatra kako je temeljni cilj hrvatskog društva ujedinjenje Hrvatske i Slavonije s Dalmacijom te veća gospodarska i politička autonomija. Opisujući početak XIX. st., posebno analizira pretpreporodno razdoblje od prvih ideja biskupa Vrhovca o ujedinjenju s Hrvatima "južno od Gvozda", do formiranja ilirskog pokreta. Analizirajući društveni napredak koji se zbiva u drugoj polovini XIX. st. od objave Općega građanskog zakonika, dijeli razvitak društva u tri etape od kojih posljednja završava u doba banovanja Ivana Mažuranića.

U osmom poglavlju nazvanom *Monarhistička Jugoslavija (1918.-1941.)* (227.-266.), autor se bavi vrlo lošim stanjem u svim segmentima života u Hrvatskoj toga doba. Navodi kako je zbog krize uzrokovane Prvim svjetskim ratom stanovništvo bilo pothranjeno čak i na selu, dok je u gradovima civilni život bio potpuno rastrojen, u stanju sveopće apatije. U tom odlomku autor se osvrće i na razdoblje nakon ukidanja Habsburške Monarhije, kada slabija Država SHS poduzima loše korake u procesu ujedinjenja s kraljevinom Srbijom i čini mnoge skupe greške. Također se osvrće i na Oktroirani ustav iz 1921. godine, koji se kosi sađ Krfskom deklaracijom i ostalim uvjetima pod kojima je Hrvatska stupila u Kraljevinu SHS. U tom se odlomku osvrće i na život HSS-ova osnivača i prvaka Stjepana Radića, sve do njegove smrti. Osvrćući se na uspostavljanje Banovine Hrvatske, autor smatra da je takvo rješenje bilo najprije zakašnjelo, a zatim i nepošteno jer su teritorijalna proširenja Hrvatske u tom sporazumu bila ostvarena na štetu muslimanskog stanovništva u Bosni.

U devetom poglavlju pod nazivom *Tragedija Drugog svjetskog rata* (267.-312.), autor ocjenjuje okolnosti pod kojima je osnovana Nezavisna Država Hrvatska, njezin razvoj i njezinu propast, završno s tragedijom na Bleiburgu 1945. godine. Prostor koji je I. Goldstein posvetio Holokaustu ispunjen je vrlo preciznim podacima o stradalima u hrvatskim koncentracijskim logorima Jasenovcu, Staroj Gradiški, Koprivnici i Pagu. Navodi kako je većina hrvatskog naroda bila oduševljena kada su u travnju u Zagreb ušle ustaše, ali da se isti taj narod razočarao u taj režim, prvenstveno zbog počinjenih zločina. Stoga taj isti narod nakon 22. lipnja 1941. sve više pristupa partizanskim redovima. Autor taj masovni odlazak Hrvata, posebice intelektualaca, u partizane smatra spasonosnim za daljnju sudbinu Hrvatske, jer se Hrvatska time svrstala uz antifašistički svijet, a time se ublažio i srpski element koji je dijelom u antifašističkoj borbi imao planove na štetu Hrvatske.

U desetom poglavlju naslovljenom *Socijalistička Jugoslavija* (313.-370.), autor se osvrće na razdoblje od 1945. do 1990. Na vrlo je jednostavan način dočarao način života u Jugoslaviji, analizirajući gotovo sve njegove aspekte. Dao je vrlo pregledan sažetak unutarnje i vanjske političke situacije osvrnuvši se na sve važnije događaje od suđenja "klasnim neprijateljima" po završetku rata, preko rezolucije Informbiroa 1948. godine i zahlađenja odnosa s Rusijom, Hrvatskog proljeća 1971. godine i, konačno, s prikazom hegemonističke politike Slobodana Miloševića krajem osamdesetih. Autor je također prikazao brojna hrvatska kulturna ostvarenja u Jugoslaviji, posebno na polju filmske umjetnosti.

U jedanaestom poglavlju nazvanom *Od višestranačja, rata i samostalnosti* (371.-448.), autor opisuje sredstva i okolnosti propasti Jugoslavije i izlazak Hrvatske iz te tvorevine. Također spominje i rastući problem netrpeljivosti između većinskih Hrvata i manjinskih Srba te opisuje pojedine narodne i stranačke lidere, kao osobe koje su obilježile protekle sukobe u bivšoj Jugoslaviji. Daje i vrlo precizan opis ratnih operacija, najprije u Hrvatskoj, a zatim i u Bosni i Hercegovini. Prikazao je i razvoj hrvatske države na gospodarskom i vanjskopolitičkom planu od samostalnosti do 2003. godine.

Knjiga Ive Goldsteina, profesora na katedri novovjekovne povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, vrlo je precizna sinteza hrvatske povijesti vješto sažeta na relativno mali broj stranica. Zbog vrste sadržaja i načina pisanja namijenjena je široj publici, no zbog visoke kvalitete može služiti i kao priručna knjiga učenicima i studentima povijesti. Naravno, knjiga će zasigurno izazvati velike polemike unutar historiografije zbog novih autorovih tumačenja pojedinih isječaka iz hrvatske povijesti. Posebno se to odnosi na ranosrednjovjekovnu i modernu hrvatsku povijest (razdoblje Drugoga svjetskog rata i Domovinski rat).

Goran Budeč

O gospodarima i podanicima u djelima M. L. Busha. U povodu knjige *Servitude in Modern Times*. (Polity Press, Cambridge, 2000., XII + 292 str.)

Ova knjiga M. L. Busha, tiskana u uglednoj biblioteci *Polity Press, Themes in History*, još je jedan u nizu monografskih doprinosa tog povjesničara ranonovovjekovnim i novovjekovnim socijalnohistorijskim temama, nastalim u više od četvrt stoljeća istraživačkog rada. Riječ je o doprinosu koji otvara mogućnost govoriti i o ovoj knjizi i o Bushovu ukupnu opusu.

Michael Laccohee Bush, inače profesor povijesti (*Research Professor*) na Odsjeku za povijest i ekonomsku povijest Sveučilišta u Manchesteru (*Department of History and Economic History of the Manchester Metropolitan University*), godinama se bavi komparativnim studijama pravne stratifikacije društva, posebice fenomenima kmetstva i ropstva te elitnim, plemićkim slojevima društva.